

Samtal med Fru Ingeborg Hedberg

Fru Ingeborg Hedberg, vinterträdgården Köpmanholmens herrgård, 1958.

Det är vår i Köpmanholmen och jag sitter i den spirande vinterträdgården på herrgården i Köpmanholmen. Mitt emot mig sitter fru Ingeborg Hedberg. Vårsolen värmer och det går inte att låta bli att kommentera de underbara blomsterarrangemangen.

– Ja det är trädgårdsmästaren, mästare Olof, som gör underverk i vår trädgård. Han har tillsammans med mig utvecklat våra fina blomsterrabatter.

Herrgården och fru Ingeborg är väl känd för sin vurm för trädgårdsodling. Men det är inte för att prata blommor som jag stämt möte med herrgårdsfrun. Det är hennes sociala engagemang och arbete för att förbättra levnadsförhållandena för fabriken arbetare och familjer som står på agendan.

– I hur hög grad har fru Ingeborg varit inblandad i bygget av den nya tvättstugan?

– När jag kom hit till Köpmanholmen 1922 tvättade de flesta kvinnorna hemmavid i bykkrar. Bolaget hade visserligen en tvättstuga i ett bostadshus på Vreta, men som sagt var, de flesta tvättade hemma. Man eldade på gården under karet och sköljde sedan tvätten nere i fjärden på gemensamma eller privata bryggor, som klappbryggor. Sedan fick man hänga tvätten på streck för torkning. På vintern var det ett elände kan man tänka sig, och jag hade kontakt med provinsialläkaren som framhöll, helt i linje med vad Medicinalstyrelsen ansåg, att tvätten var den största orsaken till all den ledgångsreumatism som många kvinnor led av. Det var hemskt att se, dessa förvridna och böjda fingrar och leder. För att inte tala om den värk de hade. Vem kan göra ett gott arbete i hemmet, med barnen, städning och matlagning med sådana besvär? När sedan HSB i Stockholm började bygga bostäder med tvättstugor 1925 tänkte jag att vi ska väl inte vara sämre ...

Här finns mycket att samtala kring, om alla de motreaktioner införandet av moderna tvättstugor mötte från arkitekter och bostadsplanerare. Invändningar som handlade om den kostnadsökning en maskintvättstuga innebar men även ifrågasättande av att inrymma badrum i lägenheter för vanligt folk.

– Hur kom fru Ingeborg i kontakt med idéerna från huvudstaden?

– Det hade skrivits en del i dagstidningarna, som i *Svenska Dagbladet* om HSB och deras nymodigheter ... men så har jag även träffat arkitekten Sven Wallander som stod bakom genomförandet och även bildandet av HSB. Han är en mycket socialt intresserad och engagerad människa med många nya idéer. Han återfinns i den umgängeskrets vi har i Stockholm. Jag reser regelbundet ner och hälsar på och många från huvudstaden kommer även hit som gäster till herrgården. Även om man bor uppe i Ångermanland så kan tidens nymodigheter få plats.

Att tvättstugan i Köpmanholmen sågs som modern finns omtalat i de tidningsnotiser som kom in i både *Örnsköldsvik-Posten* och *Örnsköldsviks Allehanda* 30 maj 1928 i samband med invigningen. Men att utrustningen blev så modern, med två tvättmaskiner eller tvätt-trummor som det står, två centrifuger, tvättkar, varmmangel, kallmangel och torkhästar var inte givet. Jag berättar för fru Ingeborg om att jag läst i styrelseprotokollet från juni 1927 och läser upp vad som där var skrivet. ”Direktör Hedberg bemyndigades att vidtaga nödiga åtgärder för uppförande av en maskinell tvättstuga

jämte badinrättning eller, om han så finner lämpligare, en tvättstuga av enklare typ”. Uppenbart är att direktören valde att satsa på en maskinell tvättstuga vilket innebar en rejäl investering.

– Var frågan om en maskinell eller enklare tvättstuga något som ni, fru Ingeborg och direktören, gemensamt dryftade?

– Både ja och nej. Det var jag som drev frågan och Theodor överlämnade i princip beslutet till mig. Jag hade aldrig gått med på att bygga en enklare tvättstuga med klappbrygga och byckar. Det hade ju även börjat byggas vad man kallade för brukstvättstugor vid andra bruk runt om i landet. Så Köpmanholmen var inte först, vad jag vet, men en av de första att satsa så modernt ... helt i linje med de tvättstugor som HSB uppförde 1925 i sina nybyggda bostadsområden.

Vi diskuterar det motstånd som tidningarna speglade bland arkitekter och även bland kvinnorna som skulle utföra tvättandet och att många röster höjdes om att maskintvätt förstörde linnet och kläderna, slitaget blev högre och tvätten blev inte ren. Här har vi kunnat läsa i beskrivningar från tvättmaskinstillverkare som Bohus mekaniska verkstad, om hur skonsamt tvättandet sker i de rostfria tunnorna, hur effektivt de tvättar och vilken oerhörd arbetslättnad de innebär. För det är inte enbart själva tvättandet som husmödrarna utför utan även sköljning, vridning, torkning och strykning av tvätten. Där underlättar centrifugen och varmmangeln direkt. Men som alltid när nymodigheter kommer och kanske speciellt när den är maskinell, så tvekar många. Även om det finns redovisat i årsberättelsen från Forss AB den 18 juni 1928, att befolkningen på platsen tog emot tvättstugan med glädje, så ställer jag frågan till fru Ingeborg:

– Hur togs tvättstugan emot på platsen?

– Flertalet hälsade den med glädje. Det var ju inte enbart tvättandet som underlättades. Här fanns ju rinnande kallt och varmt vatten och alla andra maskiner till hjälp. Husmodern slapp bära vät och tung tvätt för att skölja den och framförallt, varmmangeln gjorde all tvätt torr på någon minut. De som tvekade fick nog höra att en tvättning blev klar på några timmar, så fram emot eftermiddagen var allt överstökat och inlagt i skåpen. Men det är klart, nog fanns det kvinnor som var tveksamma. Även om priset för en tvätt eller ett bad inte var mycket, jag tror det började vid några ören men steg med åren till en eller två kronor, så visst fanns det de familjer som hellre la kontanterna på

annat nödvändigt. Men överlag så var mottagandet positivt.

– Hur kom det sig att det också inrättades en badinrättning i tvättstugan?

– Det enklaste svaret är att i kontakt med maskinleverantören så visades tidens idéer och ritningar om bad- och tvättinrättningar för landsbygden och bruken. Frågan om befolkningens hygien och hälsa var också mycket aktuell just då. Provinsialläkaren propagerade för att motverka folksjukdomar som tbc. Och skollärarinnan klagade en del på att det inte luktade så gott i skolsalen för barnen var smutsiga. Inte så att alla barn var lortiga, men tvättmöjligheterna var oftast begränsade i hemmen. Så införandet av skolbad var ju även det en viktig del i de hälsofrämjande åtgärderna. I en modern tvättstuga finns varmt vatten och ångan från fabriken kunde tas tillvara för bastun också. Det var praktiskt helt enkelt ur många synvinklar.

Det börjar skymma, blommorna i vinterträdgården djupnar sakta i färg och ljuset i rummet avtar. Jag tackar fru Hedberg så mycket för samtalet och går ut ur herrgården och in i nutiden.

